

תהלים פרק מו

A, B en C: de drie strofen van dit gedicht; 1-6, de halfregels waaruit de strofen zijn opgebouwd,

O: opschrift,¹

R: het refrein.

<p>Voor de koordirigent; van de zonen van Korach, een lied op alamoeth.</p> <p>God is ons een schuilplaats en sterkte, hulp in nood, zeer toegankelijk.</p> <p>Daarom zijn wij niet bang, wanneer de wereld verandert, wanneer bergen in het hart van de zeeën vallen.</p> <p>Kolken en modderig worden² zullen zijn wateren, Bulderen zullen de bergen in Zijn Majesteit.³</p> <p>Sela⁴</p> <p>De rivier, en zijn vertakkingen, zullen de stad Gods verblijden, Het heiligste van de woningen van de Allerhoogste.</p> <p>God is in haar midden, zij zal niet wankelen; God zal haar helpen tegen de morgenstond.</p> <p>De volkeren raasden, de koninkrijken bewogen zich, Hij verhief Zijn stem, de aarde versmolt.</p> <p>De Eeuwige Tsevaot is met ons; de God van Jakob is ons een Hoog Vertrek. Sela.</p> <p>Gaat, beziet de werken van de Eeuwige, die verwoestingen⁵ aanrichtte op aarde.</p> <p>Die de oorlogen beëindigt tot aan het eind der aarde, de boog breekt, en de speer kapot slaat, wagens met vuur verbrandt.</p> <p>Houdt op! en weet dat Ik God ben, Ik zal verhoogd worden onder volkeren, Ik zal verhoogd worden op de aarde.</p> <p>De Eeuwige Tsevaot is met ons; de God van Jakob is ons een Hoog Vertrek. Sela.</p>	<p>O</p> <p>A 1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>R 0</p> <p>B 1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>R 1</p> <p>2</p> <p>C 1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>R 1</p> <p>2</p>	<p>{א} לְמִנְצַח לְבִנְיָקָרַח עַל־עֲלְמוֹת שִׁיר:</p> <p>{ב} אֱלֹהִים לָנוּ מַחְסֵה וְעֹז</p> <p>עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא</p> <p>{ג} עַל־כֵּן לֹא־נִירָא בְּהַמִּיר אֶרֶץ</p> <p>וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמַיִם:</p> <p>{ד} יִהְיֶמוּ יַחְמְרוּ מִיָּמֵינוּ</p> <p>יִרְעֲשׂוּ הָרִים בְּגִיאֹתָיו</p> <p>סֵלָה:</p> <p>{ה} נִהַר פִּלְגֵינוּ יִשְׁמְחוּ עִיר־אֱלֹהִים</p> <p>קָדַשׁ מִשְׁכַּנִּי עֲלֵיוֹן:</p> <p>{ו} אֱלֹהִים בְּקַרְבָּה בִּלְתַמּוֹט</p> <p>יִעֲזָרָה אֱלֹהִים לַפְּנוֹת בְּקָר:</p> <p>{ז} הָמוּ גֹזִים מָטוּ מִמַּלְכוֹת</p> <p>נִתְּנוּ בְּקוֹלוֹ תִמּוֹג אֶרֶץ:</p> <p>{ח} יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ</p> <p>מִשְׁגֹּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:</p> <p>{ט} לְכוּ־חֲזוּ מַפְעָלוֹת יְהוָה</p> <p>אֲשֶׁר־שָׂם שָׁמַיִם בְּאֶרֶץ:</p> <p>{י} מִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת עַד־קִצְהָ הָאֶרֶץ</p> <p>קָשֶׁת יִשְׁבֵר וְקַעֲצָן חֲגִית עֲגָלוֹת יִשְׂרָף בְּאֵשׁ:</p> <p>{יא} הִרְפוּ וְדָעוּ כִי־אֲנֹכִי אֱלֹהִים</p> <p>אֲרוֹם בְּגֹזִים אֲרוֹם בְּאֶרֶץ:</p> <p>{יב} יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ</p> <p>מִשְׁגֹּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:</p>
---	---	---

¹ Zie beneden noot 12.

² Anderen: *bruisen*.

³ Anderen: SV *laat de bergen daveren, door derzelver verheffing!*, vgl. WV *de bergwand schokt als het hoog gaat*.

⁴ Traditioneel: *voor altijd*; moderne wetenschappelijke opvatting: een muzicale term, mogelijk *fortissimo* o.i.d, maar *da capo* kan net zo goed.

⁵ Volgens anderen: *geweldige daden*.

תהלים פרק מו, עם פירוש רש"י ורד"ק⁷

Voor de koordirigent; van de zonen van Korach, een lied op alamothe.

Op alamothe, de naam van een muziekinstrument in Divre haJamim.⁸

Alamothe; we hebben al geschreven dat dat één van de namen van een soort muziekinstrument is, en ook dat deze psalm gaat over de toekomst bij het inzamelen van de verstrooïing, bij de strijd van Gog en Magog

God is ons een schuilplaats en sterkte,

hulp in nood, zeer toegankelijk.

God voor ons; wanneer er noden zijn, en dat zijn de pijnen van Masjjeach, zoals onze rabbijnen uitleggen. En zo staat er geschreven: *verberg jezelf voor een korte tijd, tot het strafgericht voorbij is. God is ons een schuilplaats en sterkte en hulp*; veel, want de hulp zal zeer uitgebreid zijn om een gering volk te redden van vele volkeren.

Daarom zijn wij niet bang, wanneer de wereld verandert,

wanneer bergen in het hart van de zeeën vallen.

Wanneer de wereld verandert, in de toekomst, op de dag waarvan gezegd wordt (Jesj. 51:6): de aarde zal vervallen als een kleed; de zonen van Korach zagen het wonder dat voor hen gedaan werd, namelijk dat hun hele omgeving opgeslokt werd, maar dat zijn in de lucht bleven staan, en ze melden aan Jisrael, door de Heilige Geest, dat iets vergelijkbaar met dit wonder aan hen gedaan zou worden in de toekomst.¹⁰

Daarom zijn wij niet bang, wanneer de wereld verandert, de betekenis van *wanneer de wereld verandert, wanneer bergen wankelen* slaat naar de wijze van een vergelijking op de zware oorlogen die er zullen zijn tussen de volkeren, zoals er geschreven staat: *en ze werden in stukken gebroken, volk tegenover volk, stad tegenover stad*. En zo: *Kolken en modderig worden zullen zijn wateren*, dit alles als vergelijking betreffende de talrijke veldslagen en de grote noden. En de wijze rabbi Avraham ben Ezra verklaart de woorden letterlijk, en hij zegt: omdat de plaats van de hoogte van de zon heen en weer beweegt van hoog naar hoger en van het ene sterrebeeld naar het andere, daarom zeggen de historici dat de tijd komt dat het droge weer zee wordt en de zee droog, maar anderen zeggen: het zal zo zijn dat we niet meer vrezen, omdat het niet meer zo zal zijn, immers reeds stelt het zand een grens aan de zee, en de Schrift zegt: *ze zullen de aarde niet opnieuw bedekken*, en het staat vast zoals ik heb uitgelegd, dat het een vergelijking is.

Kolken en modderig worden zullen zijn wateren,

Bulderen zullen de bergen in Zijn Majesteit.

{א} לְמַנְצַח לְבַנֵּי קֶרַח עַל-עֲלֻמוֹת שִׁיר:

רש"י על עֲלֻמוֹת. שם של כלי שיר בדברי הימים:

רד"ק לְמַנְצַח לְבַנֵּי קֶרַח עַל עֲלֻמוֹת שִׁיר. עֲלֻמוֹת. כבר כתבנו שהוא משמות מיני כלי הנגון. גם זה המזמור לעתיד בקבוץ גלויות על מלחמת⁹ גוג ומגוג:

{ב} אֱלֹהִים לָנוּ מְחַסֶּה וְעֹז

עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא

רד"ק אֱלֹהִים לָנוּ. בהיות הצרות, והם חבלי משיח שרמזו רז"ל. (סנהדרין צח) וכן כתוב חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. (ישעיהו כו ב) אֱלֹהִים יִהְיֶה לָנוּ מְחַסֶּה וְעֹז עֲזָרָה. ובאמרו מאד כי העזרה תהיה רבה מאד בהנצל גוי מעט מעמים רבים.

{ג} עַל-כֵּן לֹא-נִירָא בְּהַמִּיר אֶרֶץ

וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמִים:

רש"י בְּהַמִּיר אֶרֶץ. לְעֵתִיד לְבֹא בְּיָמֵינוּ וְהָאֶרֶץ כְּבָגְד תִּבְלָה (ישעיהו נא:ו) רָאוּ בְנֵי קֶרַח גֵּם שֶׁנִּעְשָׂה לָהֶם שֶׁנִּבְלָעוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם וְהֵם עָמְדוּ בְּאֵוִיר וְאָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׂדוּגָמַת הַנֶּס הַזֶּה יִהְיֶה עֲשׂוּי לָהֶם לְעֵתִיד:

רד"ק עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהַמִּיר אֶרֶץ: עֵנִין בְּהַמִּיר אֶרֶץ וּבְמוֹט הָרִים הוּא דֶרֶךְ מִשַׁל עַל הַמְלַחְמוֹת הַחֻזְקוֹת שֶׁתִּהְיֶינּוּ בֵּין הָעַמִּים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וְכַתְּתוּ גוּ בְּגוֹי עִיר בְּעִיר (דברי הימים ב' טו ו) וְכֵן יִהְיוּ יַחְמְרוּ מִיָּמֵינוּ הַכֹּל הוּא דֶרֶךְ מִשַׁל עַל הַמְלַחְמוֹת הָעֲצוּמוֹת וְהַצְרוֹת הַגְּדוּלוֹת. וְהַחֲכָם רַאב"ע ז"ל פָּרַשׁ הַדְּבָרִים כְּמִשְׁמַעַם וְאָמַר, בְּעֹבֹר הַיּוֹת מִקוֹם גְּבוּהוֹת הַשָּׁמַיִם מִתְּנוּעָה מִמַּעַלָּה אֶל מַעַלָּה וּמִמּוֹזֵל אֶל מּוֹזֵל עַל כֵּן אָמְרוּ בְּעֵלֵי הַתּוֹלְדוֹת כִּי יִבּוֹא זְמַן שִׁישׁוּב הַיִּבְשָׁה יָם וְהַיָּם יִבְשָׁה, וְאַחֲרֵיהֶם אָמְרוּ, אֵלּוּ יִהְיֶה כֵּן לֹא נִירָא אַעפ"י שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן כִּי כָּבֵר שֵׁם חוֹל גְּבוּל לַיָּם וְאָמַר בַּל יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ, (תהלים קד ט"ו) וְהַנְּכוּן כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי כִּי דֶרֶךְ מִשַׁל הוּא.

{ד} יִהְיוּ יַחְמְרוּ מִיָּמֵינוּ

יִרְעִשׁוּ הָרִים בְּגִאֲוָתוֹ

6 De tekst van het commentaar van רש"י is naar de uitgave van de Davka Corporation (voor zover mij bekend niet meer leverbaar).

7 De tekst van het commentaar van רד"ק is op enkele kleinigheden na dezelfde als in שם פירושו הארוך של רבנו דוד קמחי, יוצא לאור על ידי ישראל נתן בריקשטיין, תל אביב, תש"ו.

8 וּזְכַרְיָהּ וְעִזְיָאֵל וְשִׁמְרִימוֹת וְיַחֲזִיאֵל וְעֵנִי וְאֵלִיָּאֵב וּמַעֲשִׂיהוּ וּבְנֵיהוּ בְּנִבְלָיִם עַל-עֲלֻמוֹת: דברי הימים א' טו כ. de SV vertaalt: En Zecharja, en Aziël, en Semiramoth, en Jehiel, en Unni, en Eliab, en Maaseja, en Benaja, met luiten op Alamothe, maar e.g. WV geeft: ... moesten spelen op hooggestemde lieren.

9 Andere versie: או במלחמת.

10 Vgl. תהלים.

11 Het hele vers luidt: גְּבוּל-שִׁמְתָּ בַל-יַעֲבֹרוּן בַּל-יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ. U hebt een grens gesteld, die zij niet kunnen overschrijden; zij zullen de aarde niet opnieuw bedekken.

Sela

Kolken en modderig worden zullen zijn wateren, ze zullen modder en klei omhoog werpen, en vuil naar hun gewoonte. Maar Menachem (pp. 90f.) verbond het met *mijn ingewanden verschrompelden, regorzeront* in de volkstaal. *Bulderen zullen de bergen in Zijn Majesteit*, [namelijk die van] de Heilige, gezegend zij Hij, die genoemd is aan het begin van de psalm.¹² *Zijn wateren kolken en schuimen*, de betekenis naar *het schuimen van vele wateren*, of naar *hopen en hopen*¹⁴, om zo te zeggen: de wateren maakten met kracht geweldig hoge golven in het lawaai van de zee. En er zijn er die uitleggen: *Schuimen*, naar het vers: *allerlei asfaltputten*, om zo te zeggen, *de wateren vernielden*, of ook: *haar wateren woelen slijk en modder op*.

De rivier, en zijn vertakkingen, zullen de stad Gods verblijden,

Het heiligste van de woningen van de Allerhoogste.

De rivier, en zijn vertakkingen, ses ruissels in de volkstaal. *De rivier*, namelijk die van Gan Eden.

Een rivier, zijn vertakkingen, ten tijde dat de bergen heen en weer geschud worden en wankelen, en de wateren van de zee kolken, om zo te zeggen: wanneer er grote nood is en strijd tussen de volkeren, dan zal Jisrael niet vrezin, maar zich verheugen, en dit wordt gezegd in de stijl van een vergelijking: *een rivier, met name zijn vertakkingen zullen vreugde brengen*, in tegenstelling tot de zeeën die aan het beven maken, en de Schrift zegt dat er een rivier uitgaat uit Jeroesjalajim, en dat is de stad van God, waarbij de vertakkingen van die rivier vreugde zullen brengen aan de stad van God, dat wil zeggen de inwoners van de stad van God; en dat is de stad die de heilige plaats is van de woningen van de Allerhoogste, om zo te zeggen heel het land Jisrael bestaat uit woningen van de Allerhoogste, maar de meest heilige onder hen is Jeroesjalajim. En deze vergelijking is als de vergelijking: *En jullie zullen water scheppen met vreugde uit de fonteynen ven het heil*, of letterlijk, zoals er geschreven staat: *levende wateren zullen voortkomen uit Jeroesjalajim*.¹⁵

God is in haar midden, zij zal niet wankelen;

God zal haar helpen tegen de morgenstond.

Tegen de morgenstond, aan het einde van de ballingschap.

God is in haar midden, en daarom zal zij niet wankelen. *Tegen de morgenstond*, tegen dat daar de strijd begint tegen Jeroesjalajim, en dat moment wordt genoemd: avond, en de verlossing wordt genoemd: morgenstond, als in de vergelijking in de profetie van Zecharja: *en de stad zal ingenomen, en de huizen zullen geplunderd worden*, en die tijd zal avond genoemd worden, maar de tijd van de redding zal morgen genoemd worden, zoals daar ook staat: *ten tijde van de avond zal er licht zijn*.¹⁶ En daarom zegt de Schrift dus: *tegen de morgenstond*.

De volkeren raasden, de koninkrijken bewogen zich,

12 Merk op dat Rasji het opschrift niet als een deel van de psalm beschouwt, is het eerste woord van vers 2.

13 Andere edities ישעיהו ס ה als in המון ים.

14 En zij verzamelden ze in hopen, en het land stonk. וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִים חֲמָרִים וַתִּבְאֵשׁ הָאָרֶץ שְׁמוֹת ח י

15 Het volledige vers luidt: הָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיְרוּשָׁלַם חֲצָיִם אֱלֹהִים הַקְּדוֹמוֹנִי וְחֲצָיִם אֱלֹהִים הָאֲחֵרִים בְּקִיץ וּבְחֵרֶף יִהְיֶה, Op die dag zal er levend water uit Jeruzalem stromen, de ene helft naar de oostelijke zee, de andere helft naar de westelijke zee, zo zal het zijn, zomer en winter.

16 De tekst van ו-1 ליד זכריה יד וְהָיָה יוֹם-אֶחָד הוּא יוֹדֵעַ לַיְהוָה לֹא-יִוָּם וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֹר יִקְרָת יִקְפֹּאוֹן וְקִפְאוֹן: וְהָיָה יוֹם-אֶחָד הוּא יוֹדֵעַ לַיְהוָה לֹא-יִוָּם וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֹר יִקְרָת יִקְפֹּאוֹן וְקִפְאוֹן, op die dag zal er geen licht meer zijn, maar koude en vorst; een dag zal er zijn, alleen aan de Eeuwige bekend, dat er dag noch nacht is, maar op het avonduur zal het licht worden.

רָשׁ"י יִהְיוּ יְחִמְרוּ מִיָּמִינוּ. יִגְרְשׁוּ רָפֶשׁ וְחֹמֶר וְטִיט (שם נז:כ) כְּמִשְׁפָּטָם וּמְנַחֵם חֲבָרוּ כְּמוֹ מַעֵי חֲמָרְמָרוּ, (איכה ב:יא) רגורזרונ"ט בלע"ז יִרְעֶשׂוּ הָרִים בְּנִגְאוֹתָו. שֶׁל הַקֶּב"ה שֶׁנִּזְכָּר בְּרֵאשִׁית הַמְּזֻמָּר

רד"ק יהמו יחמרו מימיו. מענין חמר מים רבים, (חבוקק ג טו) חמרים חמרים, (שמות ח י) כלומר יעשו המים גלים גדולים וגבוהים בהמות¹³ הם בחזקה. וי"מ, יחמרו מענין בארות בארות חמר, (בראשית יד י) כלומר, יעברו המים, ע"ד ויגרשו מימיו רפש וטיט. (ישעיהו נז כ)

(ה) נְהַר פְּלִגְיוֹ יִשְׁמְחוּ עִיר-אֱלֹהִים

קָדֵשׁ מִשְׁכְּנֵי עֲלִיּוֹן:

רש"י נְהַר פְּלִגְיוֹ. שושרויישיל"ש בלע"ז, נְהַר גֹן עֵדֶן:

רד"ק נהר פלגיו: בעת שירעשו ההרים וימוטו, ויהמו מימי הים, כלומר, כשתהיה צרה גדולה ומלחמה בין ממלכות הגוים, ישראל לא ייראו אבל ישמחו. וזהו שאמר דרך משל נהר פלגיו ישמחו. כנגד הימים המרעישים ואמר שיצא נהר מירושלים, והיא עיר אלהים, שפלגי הנהר ההוא ישמחו עיר אלהים כלומר, יושבי עיר אלהים, והיא העיר היא מקום קדוש משכני עליון, כלומר כי כל ארץ ישראל היא משכני עליון והמקודש שבה היא ירושלים. והמשל הזה כמשל ושבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה יב ג) או הוא כמשמעו, כמו שכתוב יצאו מים חיים מירושלים (זכריה יד ח).

(ו) אֱלֹהִים בְּקִרְבָּה בְּלִתְמוֹט

יַעֲזְרֶהָ אֱלֹהִים לְפָנֹת בְּקָר:

רש"י לְפָנֹת בְּקָר. לְקֶץ הַגְּלוּלָה.

רד"ק אלהים בקרבה. לפיכך בל תמוט: לפנות בקר. אמר בקר לפי שמתחילה תהיה שם מלחמה על ירושלים כמ"ש בנבואת זכריה ונלכדה העיר ונשסו הבתים (שם יד ב). והעת ההיא תקרא ערב ועת הישועה תקרא בקר, כמ"ש שם גם כן והיה לעת ערב יהיה אור (שם יד ז), וכן אמר הנה לפנות בקר.

(ז) הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מִמְּלֻכּוֹת

Hij verhief Zijn stem, de aarde versmolt.

De volkeren raasden, een uitdrukking van drukte. *Zij versmolt*, zij smelt, zo verklaarde Menachem (in Sjemot 15:15), *alle inwoners van Kenaän smolten*, en zo ook (in Jechez. 21:20), *het hart te smelten*. Maar Doenasj verklaarde het als een uitdrukking van beweging, als (in I Sjem. 14:16), *de menigte was op weg en ze kwam naderbij*, en zo overal.

Zij raasden, zoals de Schift daar zegt: *Ik zal namelijk alle volken bijeenbrengen om tegen Jeruzalem te strijden*, en die volkeren en koninkrijken, die raasden en met veel lawaai kwamen, zullen zich bewegen, en God, gezegend zij Hij, zal Zijn stem tegen hen verheffen, en *de aarde zal smelten*, dat wil zeggen: alle mensen op aarde van de volkerenzullen smelten, dat is wat de Schrift zegt: *Hij verhief Zijn stem, de aarde versmolt*.

De Eeuwige Tsevaot is met ons;

de God van Jakob is ons een Hoog Vertrek. Sela.

Gaat, beziet de werken van de Eeuwige,

die verwoestingen aanrichtte op aarde.

Die verwoestingen aanrichtte, die de landen van de volkeren verwoestte.

Gaat, beziet de werken van God, immers dit is niet anders dan de werken van God, namelijk *dat Hij verwoestingen aanricht op aarde*. Want Hij richt een grote verwoesting aan onder die volkeren die opgetrokken zijn tegen Jeroesjalajim. Want vele volkeren streden, toen die verzameld werden om te strijden, en het weinige volk dat in Jeroesjalajim was gedood wer, dat is niet anders dan de werken van God, zoals er geschreven staat: *de Eeuwige trekt uit en bindt de strijd aan tegen die volken, zoals Hij gedaan heeft op de dag van het handgemeen*.

Die de oorlogen beëindigt tot aan het eind der aarde,

de boog breekt, en de speer kapot slaat, wagens met vuur verbrandt.

Die de oorlogen beëindigt, van tegen ons, *tot aan het eind der aarde*, zodat alle landen van de volkeren vrede met ons zullen hebben. *De boog van de volkeren zal Hij breken. Wagens verbrandt Hij met vuur*, strijdwagens [van de volkeren van de wereld].

Die de oorlogen beëindigt, want met die oorlog houden voor altijd alle oorlogen op *tot het einde van de aarde*, want er zal geen oorlog meer zijn omdat de overgeblevenen erkennen dat het de macht van de Eeuwige is, en ze zullen terugkeren tot de dienst van God, iedereen op de wereld, zoals er geschreven staat: *de Eeuwige zal koning zijn over geheel de aarde. Hij breekt de boog*, omdat men zal zien dat Hij de boog van Gog en Magog breekt, en hun speer kapot slaat. Zoals er geschreven staat: *Ik zal jouw boog breken*.¹⁷ *Hij die wagens met vuur verbrandt*, d.w.z in de hitte van zijn woede, of ook letterlijk, zoals er geschreven staat: *vuur en zwavel zal ik op hem regenen, en op zijn benden*. Daarom zullen zij allen de Eeuwige vrezen door hem gezamenlijk te dienen, en dan zal er geen oorlog meer zijn in de wereld. En er zijn er die uitleggen dat vanaf die dag er verder *Hij de boog zal breken en de speer kapot slaat*, om duidelijk te maken dat ze geen orlog meer kunnen voeren omdat hun oorlogstuig gebroken is, zoals de profeet schrijft: *dan smeden zij hun zwaarden om tot*

נתן בקולו תמוג ארץ:

ר"י הקו גוים. לשון הומה: תמוג. תמס, בן פתח מנהם (שמות טו:טו) נמוגו כל יושבי כנען, וכן למוג לב (יחזקאל כא:כ), אבל דונש פתח אותם לשון הנעה וכן (שמואל א י"ד:יז) ההמון נמוג וילך והלום וכן בלם:

רד"ק המו גוים. כמו שאמר שם ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה (שם יד ב). ואותם גוים וממלכות שהמו ובאו בהמון רב ימוטו והאל יתברך יתן עליהם בקולו ותמוג הארץ, כלומר, כל בני הארץ מן הגוים ימוגו. זהו שאמר נתן בקולו תמוג ארץ:

{ח} יהוה צבאות עמנו

משגב לנו אלהי יעקב סלה:

{ט} לכו חזו מפעלות יהוה

אשר שם שמות בארץ:

ר"י אשר שם שמות. אשר שם ארצות הגוים

שממה:

רד"ק לכו חזו מפעלות אלהים: כי אין זה כי אם מפעלות אלהים, אשר שם שמות בארץ: כי שממון גדול ישים באותם הגוים אשר יצבאו על ירושלים. כי ינגפו גוים רבים שנאספו להלחם ומעט עם אשר בירושלים יהרגום אין זה כי אם מפעלות אלהים, כמו שכתוב ויצא יי ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב (שם יד ג).

{י} משבית מלחמות עד קצה הארץ

קשת ישר וקצץ חנית עגלות ישרף באש:

ר"י משבית מלחמות. מעלינו עד קצה הארץ שכל ארצות הגוים יהיו עמנו בשלום. קשת הגוים ישרף. עגלות ישרף באש. רכבי מלחמות [של אמות העולם]:

רד"ק משבית מלחמות: כי באותה המלחמה יסופו לעולם כל המלחמות עד קצה הארץ כי לא תהיה עוד מלחמה לפי שיכירו הנשוארים כי יד ה' היא וישבו לעבודת האל כל העולם, כמ"ש והיה ה' למלך על כל הארץ (שם יד ט). קשת ישר: לפי שיראו כי ישר קשת גוג ומגוג ויקצץ חניתם, כמ"ש והכיתי קשתך (יחזקאל לט ג). עגלות ישרף באש: ר"ל בחרון אפו. או כמשמעו, כמ"ש אש וגפרית אמטיר עליו ועל אנפיו (שם לח כב) לפיכך ייראו כלם אח ה' לעבדו שכם אחד ולא תהיה מלחמה עוד בעולם. ויש לפרש כי מהיום הוא ואילך קשת ישר וקצץ מנית, כלומר שלא יעשו עוד מלחמה כי כלי המלחמה ישרבו, כמ"ש הנביא וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. (ישעיהו ב ד)

17 Het gehele vers (יחזקאל לט ג) luidt: *והכיתי קשתך מיד שמאלך וחרצתי מיד ימינה אפיל* Ik zal je boog uit je linkerhand slaan, en Ik zal je pijlen uit je rechterhand doen vallen.

ploegscharen en hun speerpunten tot sikkels. Geen volk neemt het zwaard meer op tegen een ander volk en de oorlog leren ze niet meer.

Houdt op! en weet dat Ik God ben,
Ik zal verhoogd worden onder volkeren, Ik zal verhoogd worden op de aarde.

Houdt op, jullie zelf, van nog op te trekken naar Jeruzalem; en weet dat Ik God ben, die jullie het oordeel zal aandoen; Ik zal verhoogd worden op de aarde, Ik zal verhoogd worden oor Mijn wraak die Ik zal uitoefenen onder de volkeren.

Houdt op! en weet, dat is een woord van de Eeuwige tot de volkeren: Houdt op, vanaf vandaag en verder, met oorlogen en kwade werken, en weet dat Ik God ben, en de macht om te verhogen en te vernederen is aan Mij. Ik zal verhoogd worden onder volkeren, nu zal Ik verhoogd zijn onder de volkeren, en op de hele aarde, want tot op heden erkennen ze Mij niet.

De Eeuwige Tsevaot is met ons;

de God van Jakob is ons een Hoog Vertrek. Sela.

De Eeuwige Tsevaot is met ons, dan zal Jisrael zeggen: De Eeuwige Tsevaot is met ons, want Hij heeft ons gered uit de macht van de volkeren en Hij heeft hen onder ons vernederd.

{יא} הֲרַפּוּ וְדַעוּ כִּי־אֲנִי אֱלֹהִים
אֲרוֹם בְּגוֹיִם אֲרוֹם בְּאֶרֶץ:

רַס"י הֲרַפּוּ. עֲצַמְכֶם מִלְּבָא עוֹד עַל יְרוּשָׁלַיִם: וְדַעוּ כִּי
אֲנִי אֱלֹהִים שְׁאֵעֲשֶׂה דִין בְּכֶם: אֲרוֹם בְּאֶרֶץ.
אֲתָרוֹמִם בְּנִקְמָתִי אֲשֶׁר אֵעֲשֶׂה בְּגוֹיִים:
רַד"ק הֲרַפּוּ וְדַעוּ: הוּא דְבַר הַשֵּׁם אֶל הָאוֹמוֹת הֲרַפּוּ
מֵהַיּוֹם וְאֵילֶךְ מִמְּלַחְמוֹת וּמִמַּעֲשֵׂים רַעִים וְדַעוּ כִּי
אֲנִי אֱלֹהִים וְהִיכּוֹלֶת בְּיַדִּי לְהַרִים וּלְהַשְׁפִּיל. אֲרוֹם
בְּגוֹיִם: עַתָּה אֵהִי רֹם בְּגוֹיִם וּבְכָל הָאָרֶץ כִּי עַד עַתָּה
לֹא הִכִּירוּנִי.

{יב} יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ
מִשָּׁגְב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:
רַד"ק ה' צבאוח עמנו: אז יאמרו ישראל ה' צבאוח
עמנו שהצילנו מיד העמים והשפילים תחתינו.

Voor de koordirigent; van de zonen van Korach, een lied op alamoth. Dit omdat de Schrift zegt: *Die grote daden doet, ondoorgrondelijk, en wonderen ontelbaar*; geen mens die Zijn grote daden en Zijn wonderen, namelijk die van de Heilige, gezegend zij Hij, tellen kan. En zo zegt de Schrift: *Voor Hem die als enige grote wonderen doet.* Wat is dat: alleen? Hij alleen weet wat Hij voor je doet. Zo zeiden de zonen van Korach: *Op alamoth (עלמות), een lied.* De dingen die wij zagen waren verborgen (מעולמין), en we begrepen niet wat we zagen.

Een ander commentaar: *Op alamoth, een lied*, twee werelden hebben we gezien, de wereld van de rechtvaardigen, en de wereld van de goddelozen. Hun ogen hadden gezien het oordeel over hen die vertrouwden op hun vermogen en hun rijkdom, want er is gezegd: *Zij, die op hun vermogen vertrouwen; en op de overvloed van hun rijkdom roemen*; op het moment (van het einde), wat kunnen ze doen? Hun rijkdom houdt voor hen geen stand, zoals de Schrift zegt: *Noch silver, noch goud, kan hen redden.*

Evenmin kan een mens zeggen: Mijn vader was degelijk, kijk, we worden gered om zijnentwil; mijn broer was rechtvaardig, hij zal degene zijn die mij zal redden; Avraham kon Jisjmael niet redden, en Jaäkov kon Esav niet redden. Immers, de Schift zegt: *Ach,¹⁸ een man kan echt niet verlossen.* Wat betekent dat Ach? De rechtvaardige zegt op de dag dat hij ziet dat zijn zoon of zijn broer wordt gestraft in Gehinnom: Ach, hoe zwaar is deze dag! maar hij kan hem niet verlossen, en daarom is er gezegd: *Ach, een man kan echt niet verlossen, want de verlossing van hun ziel is te kostbaar.* Ze zeggen tot de Heilige, gezegend zij Hij: waarom is dat zo kostbaar, en dan zegt de Heilige, gezegend zij Hij: Heb Ik niet tegen jullie gezegd: Neem Mij, zolang dat kan voor een kleinigheid. Ik heb gezegd: *Neem geen losgeld aan*, en Ik heb jullie gezegd: Geef Mij losgeld, en Ik zal het van jullie aannemen, zoals er gezegd is: *Hij neemt losgeld aan uit de schoot van de goddeloze.* Als ze het gegeven hadden op dat moment, dan zou Ik het aangenomen hebben, maar nu neem ik het niet aan, vandaar: Te kostbaar is de verlossing van hun ziel en dat blijft zo voor altijd, en dat dat zo blijft op die dag betekent: niet voor een dag en niet voor een jaar, maar het blijft zo voor altijd.

Zou hij dan voor eeuwig leven, en het graf niet zien? Waar gingen zij naar toe? Naar de Sjeol. *Als schapen voor de Sjeol bestemd, de dood weidt hen, de gerechten daalden af¹⁹ met hen in de morgen*, en dat leert dat de rechtvaardigen afdalen in de morgen en hen bezoeken. Men zei tegen de zonen van Korach: Wat doen de rechtvaardigen op dat moment? Zij zeggen het lied dat gezegd is: *God is ons een schuilplaats en sterkte*, bij iedere nood en narigheid die ons overkomt is Hij toegankelijk voor ons. Een koning van vlees en bloed, wanneer men hem aanspreekt om hulp, dan weet hij niet wat te doen, totdat men hem benadert, maar de Heilige gezegend zij Hij, is niet zo met hulp in nood, Hij is zeer toegankelijk in alle nood en narigheid die ons overkomt. Zo zegt Hij ook: *Ik ben met hem in nood, Ik zal hem*

למנצח לבני קרח על עלמות שיר. זהו שאמר הכתוב (איוב ט י) **עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר**, אין אדם יכול לספר גדולותיו ונפלאותיו של הקב"ה, וכן הוא אומר (תהלים קלו ד) **לעושה נפלאות גדולות לבדו**, מהו לבדו, הוא לבדו יודע מה שעושה לך, כך בני קרח אמרו **על עלמות שיר**. מעולמין הן הדברים שראינו, ואין אנו יודעים מה ראינו.

דבר אחר **על עלמות שיר**. שני עולמות ראינו עולמות של צדיקים, ועולמות של רשעים, ראו עיניהם דינן של אותם הבוטחים על חילם ובעשרם, שנאמר (תהלים מט ז) **הבוטחים על חילם וברב עשרם יתהללו**. אותה שעה מה הם יכולים לעשות אין עשרם עמד להם, וכן הוא אומר (צפניה א יח) **גם כספם גם זהבם לא יוכל להצילם**.

ואל יאמר אדם אבי כשר היה הרינו ניצול בשבילו אחי צדיק היה הוא ימלטני. אין אברהם מציל לישמעאל. ולא יעקב מציל לעשו. וכתוב (תהלים מט ח) **אח לא פדה יפדה איש**. מהו אח. הצדיק אומר על אותו היום שרואה בנו או אחיו ניון לגיהנם אח כמה קשה אותו היום. ואין יכול לפדותו לכך נאמר (תהלים מט ח) **אח לא פדה יפדה איש**. ויקר פדיון נפשם. אמרו לפני הקב"ה ולמה הוא יקר אמר להם הקב"ה לא אמרתי לכם קחו אותי עד שהוא בזול. אני אמרתי (שמות כג ח) **ושוחד לא תקח**. ואני אמרתי לכם תנו לי שוחד ואני מקבל מכם. שנאמר (משלי יז כג) **שוחד מחיק רשע יקח**. אילו נתתם לי באותה שעה הייתי מקבל. עכשיו איני מקבל לכך ויקר פדיון נפשם. וחדל לעולם. מי שהוא חדל באותו יום לא ליום ולא לשנה אלא חדל לעולם.

(תהלים מט י) **ויחי עוד לנצח ולא יראה השחת**. ולהיכן הם הולכין לשאול. (שם טו) **כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו במ ישרים לבקר**. מהו לבקר. מלמד שהיו צדיקים יורדין בבקר ומבקרין אותם. אמרו לבני קרח מה הצדיקים עושים אותה שעה. אומרים שירה שנאמר **אלהים לנו מחסה ועוז כל צרה וצרה שמגעת אלינו נמצא לנו**. מלך בשר ודם אומרים לו עזור בצרה ואינו יודע לעשות עד שיגיע אצלו. אבל הקב"ה אינו כן עזרה בצרות נמצא מאוד שכל צרה וצרה שמגעת

18 Sommige vertalingen geven voor אא deze plaats de vertaling 'broeder,' de vocalisatie wijst echter eerder op 'och.'

19 Men vindt verschillende vertalingen van וירדו, afleidingen van ירד, 'afdalen,' resp. רדה, 'heersen.'

redden en eer verschaffen.

Daarom moeten wij niet bang zijn wanneer de wereld verandert. De zonen van Korach zeiden: weest niet bang op de dag dat de Eeuwige, gezegend zij Hij, van de aarde zal verjagen, zoals er gezegd is: *Om de einden van de aarde vast te houden, zodat de goddelozen er afgeschud worden*, en er staat geschreven: *Want zie ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.*

Waar zullen op die dag de rechtvaardigen staan? Zij zullen zich hechten aan de glorietroon, onder de vleugels van de Goddelijke Aanwezigheid, want er is gezegd: *Maar jullie die je hechtten aan de Eeuwige zijn allemaal levend vandaag.*

Kolken en modderig worden zullen zijn wateren, namelijk van de grote oeroceaan, op de dag van het oordeel, en in Zijn woede worden de goddelozen om en omgekeerd als vlees in een pot.

De rivier, en zijn vertakkingen, zullen de stad Gods verblijden, zoals er gezegd is: *Levende wateren komen voort uit Jeroesjalajim. God is in haar midden, zij zal niet wankelen*; dit maakt duidelijk dat de hele wereld geschud en veranderd wordt, maar dat Jeroesjalajim blijft staan. Wat betekent: *God zal haar helpen tegen de morgenstond*, op de tijd dat de avond tot morgen gemaakt wordt.²⁰ *De volkeren raasden*, dat is Zijn oordeel over de goddelozen.

De Eeuwige Tsevaot is met ons, de zonen van Korach zeiden tot de rechtvaardigen: Weest niet bang, wij zagen al de wonderen die Hij voor ons deed, want er is gezegd: *En de aarde opende haar mond, en zij verzwolg hen, met hun families*; en waar waren wij op dat moment? in de lucht van de wereld, zoals er geschreven staat: *De zonen van Korach stierven niet*. Rabbi Nechemja zei: op het moment dat de aarde zich opende en verzwolg deed de Eeuwige, gezegend zij Hij, hen staan als een mast en als een teken, want er is gezegd: *Toen het vuur 250 mannen verteerde werden ze tot een teken*. Daarom zeiden de zonen van Korach: Weest niet bang, rechtvaardigen vanwege de vrees voor de dag van het oordeel want jullie worden niet meegenomen met de goddelozen, net zo als wij niet met hen werden weggenomen. Dus: *wij zijn niet bang wanneer de wereld verandert*; en er staat ook geschreven: *Want de bergen zullen wijken, en de heuvels wankelen; maar Mijn gunst zal van u niet wijken, en het verbond van Mijn vrede zal niet wankelen*.

אלינו נמצא לנו וכן הוא אומר (תהלים צא טו) עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו.

על כן לא נירא בהמיר ארץ. אמרו בני קרח אל תיראו ביום שעתיד הקב"ה לנער את הארץ, שנאמר (איוב לח יג) לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, וכתוב (ישעיה סה יז) כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה.

והיכן הצדיקים עמדו באותה שעה, (טו) יהיו דבוקים בכסא הכבוד תחת כנפי השכינה, שנאמר (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.

יהמו יחמרו מימיו של תהום רבה ביום הדין ומתהפכין באפו רשעים כבשר בקלחת.

נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים שנאמר (זכריה יד ח) יצאו מים חיים מירושלים. אלהים בקרבה בל תמוט, מיבן שכל העולם מתנער ומתמוטט וירושלים עומדת. מהו יעזרה אלהים לפנות בקר בזמן שיעשו ערבן של בקר המו גוים זהו דינו של רשעים.

ה' צבאות עמנו אמרו בני קרח אל הצדיקים אל תיראו אנו ראינו כל הנסים שעשה עמנו שנאמר (במדבר טז לב) ותפתח הארץ את פיה. ותבלע אותם ואת בתיהם והכין חיינו באותה שעה באויר העולם כדכתיב (במדבר כו יא) ובני קרח לא מתו אמר ר' נחמיה בשעה שנפתחה הארץ ונבלעו העמיד להן הקב"ה כתורן וכנס שנאמר (במדבר כו י) באכול האש את החמשים ומאתים איש ויהיו לנס. וכן אמרו בני קרח אל תיראו צדיקים מאימת יום הדין שאין אתם נתפסין עם הרשעים כשם שלא נתפסנו אנחנו שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ וכתוב (ישעיה נד י) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט.

20 Vgl. בְּכֹל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָרֵב אִין בְּקֶר וְכֹל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּקֶר אִין עָרֵב אֶלָּא לְכַשְׁיַעֲשֵׂה בְּקֶרן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: בראשית רבא כ"א א' 20. *בְּקֶר וְעָרֵב אִין בְּקֶר וְכֹל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּקֶר אִין עָרֵב אֶלָּא לְכַשְׁיַעֲשֵׂה בְּקֶרן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקֶר*, *עָרֵב וְעָרֵבן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקֶר*, *Wanneer het avond is, is het geen morgen en wanneer het morgen is is het geen avond*; maar het betekent dit: *wanneer de morgen van de volkeren der aarde tot avond wordt en de avond van Jisrael tot morgen*.